

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI

OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

SAMARQAND DAVLAT QHET TILLARI INSTITUTI



**UMUMIY PSIXOLOGIYA
FANINING O'QUV DASTURI**

Bilim sohasi: 200 000 – San'at va gumanitar fanlar
Ta'lim sohasi: 230 000 - Tillar
Ta'lim yo'nalishi: 60230100 - Filologiya va tillarni o'qitish
(ingliz, nemis, fransuz, ispan, italyan tillari)

Fan/modul kodi	O'quv yili	Semestr	ECTS- Kreditlar
UPSiX 1304	2024-2025	3	4
Fan/modul turi	Ta'lim tili	Xaftadagi dars soatlari	
Majburiy	O'zbek/rus	3	
Fanning nomi	Auditoriya Mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
Umumiy psixologiya	48	72	120
2.			
I. Fanning mazmuni			
Fanni o'qitishdan maqsad – talabalarга umumiy psixologiya fanining qonuniyatlari, psixologiyaning Sharq va G'arb olimlari tomonidan o'rganilishi, jahon psixologiya ilmining zamonaviy yutuqlari, psixologiyaning o'rganilishi, psixologiyaning prinsiplari, psixologiya fanining tarmoqlari, bugungi kun ta'lim jarayonidagi psixologik muammolar, psixologik xizmat ko'rsatish masalalari, bo'lajak o'qituvchilarning psixologik bilimlarini shakllantirish, shaxsda ro'y berayotgan o'zgarishlarning shaxs ijtimoiy xulq-atvoriga qay tarzda ta'sir ko'rsatishi mumkinligini tushuntiruvchi mexanizmlar to'g'risida bilim berishdan iboratdir.			
Fanning vazifasi – umumiy psixologiyaga oid nazariy bilimlar, amaliy ko'nikmalar, shaxsda ro'y berayotgan o'zgarishlarning shaxs ijtimoiy xulq-atvoriga qay tarzda ta'sir ko'rsatishi mumkinligini tushuntiruvchi mexanizmlar to'g'risida bilimlar shakllan-tirish, ilmiy dunyoqarashini rivojlantirish, psixologik qonuniyatlarning mazmun-mohiyatini bilish, o'rganilgan bilimlarni ta'lim va tarbiya jarayonlariga to'g'ri tatbiq eta olish ko'nikma va malakalarini shakllantirish.			
II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlar)			
II.1. Fan tartibiga quyidagi mavzular kiradi:			
1 –Mavzu: Umumiy psixologiya fani predmeti va asosiy vazifalari.			
Psixologiya fani haqida tushuncha. Psixologiya fanining predmeti va asosiy vazifalari. Psixikaning namoyon bo'lishi. Psixologiyaning o'rganilish bosqichlari (bixeviorizm, neobixeviorizm, neofreydizm). Psixologiya fanining fanlar bilan o'zaro bog'liqligi. Psixologiya fanining tarmoqlari. Xorijiy tillarni o'qitishning psixologik jihatlari, xorijiy tili o'rganishning psixologik prinsiplari, bilish jarayonlarining o'ziga xosligi, insonda xorijiy tillardagi matn o'qish layoqati. Axborot texnologiyalar asrida inson psixologiyasining rivojlanish omillari.			
2 –Mavzu: Umumiy psixologiya fanining ilmiy tadqiqot metodlari.			
Umumiy psixologiya fanining ilmiy tadqiqot metodlari. Psixikaning namoyon bo'lishi. Hozirgi zamon psixologiyasining ilmiy tadqiqot metodlari. B.G.Ananeyning tadqiqot metodlari klassifikatsiyasi, kuzatish metodi va uning turlari, eksperiment metodi, so'rov metodi va uning turlari, faoliyat mahsulini o'rganish metodi, test metodi kabi ilmiy tadqiqot metodlarining o'tkazilish usullari.			
3 –Mavzu: Psixika va ongning taraqqiyot bosqichlari.			
Psixikaning felogenetik taraqqiyoti. Odam psixikasining paydo bo'lishi va			

<p>taraqqiyoti. Ong strukturalari va uning asosiy psixologik xarakteristikasi. Yuksak psixik funksiyalarning tarkib topishi va ularning tuzilishi, Psixikaning substrati – tanadir. Yuksak psixik funksiyalarning substrati – miya. Psixikaning vazifasi. Ong va uning shakllari. Ong tushunish sifatida: refleksiyaga nisbatan qobiliyatlik, o'z-o'zini kuzatish, o'zligini anglash. Ongsizlikning onglikdan farqi, ust onglik holatlari, ong tuzilmasi, ongning tarkibi, aks ettiruvchanligi, ijodiylikni vujudga keltiruvchanlik hususiyatlari.</p> <p>4 –Mavzu: Shaxs shakllanishi va faoliyat.</p> <p>Shaxs haqida tushuncha, odam-inson-individuallik tushunchalari, shaxs ijtimoiy ta'sirlar maxsuli sifatida: ijtimoiy normalar, sanksiyalar. Shaxs nazariyalari endopsixika va ekzopsixika. Markaziy Osiyo muaffakirlari ijodida shaxs kamoloti. Chet el psixologiyasida shaxs nazariyalari. Rus va o'zbek psixolog olimlarning shaxs haqidagi ilmiy qarashlari. Biogenetik va sotsiogenetik nazariyalar. «Men»-obrazi va o'z-o'ziga baho. Shaxsга xos bo'lgan ob'ektiv sifatlar, ongliklik, javobgarlikni his etish o'z qadriini bilish.</p> <p>Faoliyat haqida tushuncha. Faoliyatning psixologik talqimi. Faoliyatning turlari. Faoliyatning interiorizatsiyasi va eksteriorizatsiyasi. O'yin faoliyatining o'ziga xos jihatlari. O'qish faoliyati, uning komponentlari va psixologik xususiyatlari. Mehnat faoliyatining psixologik xususiyatlari. Faoliyatda muvaffaqiyatga erishish. Faoliyatning shaxs taraqqiyotidagi roli. Faoliyat mexanizmlari, motivlari, harakat, maqsad, mnemik faoliyat, fikrlash faoliyati, fahm - farosat vositasida turli xil muammolar, masalalar va jumboqlarni yechishga qaratilgan faoliyat. Faoliyat va motivlar.</p> <p>5 –Mavzu: Bilish jarayonlari. Sezining psixologik mohiyati.</p> <p>Sezgi psixik jarayon sifatida. Sezining psixofiziologik asoslari. Sezining tasnifi, sezgi klassifikatsiyalari, qonuniyatlari, chet el psixologiyasida sezgi nazariyalari. Sezgi kognitiv jarayonning boshlang'ich nuqtasi (R.Soliso). Analizatorlar. Sezining retseptor va reflektor nazariyasi.</p> <p>6 –Mavzu: Idrok psixologik jarayon sifatida.</p> <p>Idrok turlari. Idrokning asosiy sifatlari. Idrokning individual xususiyatlari. Idrokning asosiy xususiyatlari uning predmetligi, yaxlitligi, strukturaligi, doimiy/ligi (konstantligi, apperpepsiya) va anglashliganligi. Idrokning yangi qirralari. Idrokning fiziologik asoslari.</p> <p>7 –Mavzu: Diqqat psixologik jarayon sifatida rivojlanishi.</p> <p>Diqqat haqida tushuncha. Diqqatning nevro-fiziologik asoslari. Diqqat turlari. Diqqatning asosiy xususiyatlari. Diqqatning ko'chuvchanligi, bo'linishi, ko'lam, kuchi, barqarorligi va bo'linishi. Diqqatning rivojlanishi. Diqqatning buzilishi.</p> <p>8 –Mavzu: Xotira-Xayol va tasavvur haqida tushuncha.</p> <p>Xotiraning psixik jarayon sifatida o'rganilishi. Xotira va uning psixifiziologik mexanizmlari. Xotira jarayonlari va uning turlari. Xotiraning nevrofiziologik va bioximik nazariyalari. Xotirani mustahkamlash qonuniyatlari. Assotsiatsiya va uning turlari. Xotira murakkab psixik jarayon ekanligi, xorij psixologiyasida xotira borasidagi psixologik fikrlar.</p> <p>Hayol haqida tushuncha. Hayolning fiziologik asoslari. Hayol turlari va tavsifi.</p>	
--	--

<p>Tasavvur va uning talaba faoliyatidagi roli. Hayol va tasavvurning o'zaro aloqadorligi. Xoriy psixolog olimlarining hayol to'g'risidagi fikrlari.</p> <p>9-Mavzu: Tafakkur va nutqning psixologik mohiyati.</p> <p>Tafakkurning bilish jarayoni sifatidagi mohiyati va shaxs shakllanishida tutgan o'rnini. Tafakkurning nerv-fiziologik asosi. Tafakkur operatsiyalari. Tafakkurning mantiqiy shakllari va turlari. Tafakkur sifatlarini inson intellektual taraqqiyotidagi o'rnini.</p> <p>Nutq to'g'risida umumiy tushuncha. Tilning asosiy funksiyalari. Nutk faoliyatining fiziologik mexanizmlari. Nutq rivojlanishi davrlari va xususiyatlari. Nutq vujudga kelishining nazariyalari. Nutqning anatomik tasviri. Nutqni idrok qilish nazariyasi. Nutq turlari (og'zaki nutq, yozma nutq, monologik, dialogik, poliologik nutq, verbal, nonverbal, paralingvistik ta'sir vositalari).</p> <p>10-Mavzu: Shaxsning ichki regulatsiyasi. Ehtiyoj va qiziqishlarning psixologik tasnifi.</p> <p>Ehtiyoj to'g'risida umumiy tushuncha. Ehtiyojlar faollikning manbai sifatida. Ehtiyojning turlari. Qiziqishning psixologik tasnifi. Psixologiyada qiziqishning turlari va darajalari. Ta'lim jarayoniga ijobiy qiziqishlarni hosil qilish - ta'lim samaradorligi omili sifatida. Qiziqishning mazmun jihatidan hamda maqsad jihatidan farqlari.</p> <p>11-Mavzu: Shaxsning ustanovkasi, e'tiqodi va dunyog'arashi. Motiv va motivatsiya. Iroda.</p> <p>Shaxsning jittimoiy ustanovkalari. Shaxsning ustanovkasi yoki anglatilmagan mayllari. Rus olimi V.A.Yadovning dispositsion konsepsiyasi, unda ustanovkalarning to'rt bosqich va to'rt tizimli tavsifi. Shaxsning e'tiqodi. Shaxsning yo'nalganligi. Dunyog'arashning tarkib topishi va rivojlanishi. Motivatsiya. Motiv tushunchasiga olimlar tomonidan berilgan ta'riflar. Motivatsiya va motivlarning nazariy muammosi. Motiv muammosi va uning yechimiga doir muloxazalar. Shaxsning shakllanishida motivatsiyaning roli. Ilk bolalik yosh davrida xulq-atvor motivlari. O'quv faoliyati motivlari. Motiv klassifikatsiyasi.</p> <p>Iroda haqida tushuncha. Irodaning nerv-fiziologik asoslari. Irodaviy faoliyatning umumiy xususiyatlari. Iroda borasidagi nazariyalar. Irodaviy akt va uning tuzilishi. Maqsad, tilak-havaslari, harakat motivlari va motivlar kurashi, qarorga kelish, qarorni ijro etish, irodaviy zo'r berish. Shaxsning irodaviy sifatleri, irodani tabiiyatlash, irodaning individual xususiyatlari.</p> <p>12-Shaxsning hissiy holatlari. Emotsiya va Hissiyot.</p> <p>Hissiyot to'g'risida umumiy tushuncha. Emotsiya, hissiyotning impressiv tomoni, emotsional harakatlarning ekspressiv tomoni, dinamik stereotip, ambivalentlik. Hissiyot va emotsional holatlarning fiziologik asoslari. Odam va hayvon emotsiyalari. Hissiy kechimalarning shakllari. Shaxs fidoyilik tuyg'usini psixologik baholash. Vatandarparlik his-tuyg'usini baholash mezonlari.</p> <p>13-Mavzu: Boshqaruv psixologiyasida rahbarlik psixologiyasi. Rahbar shaxsi</p> <p>Shaxs tushunchasi va asosiy psixologik talqinlar shaxs mavzusi atrofida amalga oshadi. Rahbar shaxsi, mehnat qiluvchi insonni ongli ravishda ilmiy o'rganish.</p>	
--	--

<p>tashkilot menejmentini o'rganuvchi olim V.A. Spivak boshqaruv nazariyalarining rivojlanish tarixi, boshqaruv funksiyalari va uning tarkibiy qismlari haqidagi ta'limot.</p> <p>14-Mavzu: Shaxsning psixologik xususiyatlari. Temperament, Xarakter.</p> <p>Temperament haqida tushuncha. Qadimgi yunon olimi Gippokrat ta'limotiga binolan, insonlarning temperament xususiyatlari jihatidan o'zaro bir-biridan tafovutlanishi. Oliy nerv faoliyati tipi va temperament. I.P.Pavlovning temperament sharti refleksor faoliyatining individual xususiyatlarini keltirib chiqaruvchi omillar bilan bog'liqligi haqidagi ta'limot.</p> <p>Xarakter haqida tushuncha. Xarakterning nerv-fiziologik asoslari. Xarakter tipologiyasi. Xarakter aksentatsiyasi. Xarakter tarkibi. Xarakterning shakllanishi, xarakter tuzilishi va xususiyatlari. Xarakterning tarkib topishida taqldchanlikning roli. Xarakterning hosil bo'lishida nizoli vaziyatlarning tutgan o'rnini. Shaxslararo munosabatlarda shaxs xarakter xususiyatlarining shakllanishi va rivojlanishi. Otlaviy munosabatlarda shaxs xarakter xususiyatlarining o'rnini.</p> <p>15-Mavzu: Qobiliyat-individual psixologik xususiyat sifatida.</p> <p>Qobiliyatning sifat va miqdor tavsifi. Qobiliyatlar tuzilishi. Talantning paydo bo'lishi va tuzilishi. Qobiliyat va talantning tabiiy shartlari. Qobiliyat nazariyalari talqini. Qobiliyatlarining rivojlanishi. Qobiliyat va irsiyat. Qobiliyat va kasb tanlash.</p>	<p>III. Seminar mashg'ulotlari bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar</p> <p>Seminar mashg'ulotlari uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1- Mavzu: Umumiy psixologiya fani predmeti va asosiy vazifalari. 2-Mavzu: Umumiy psixologiya fanining ilmiy tadqiqot metodlari. 3-Mavzu: Psixika va ongning taraqqiyot bosqichlari. 4-Mavzu: Shaxs shakllanishi va faoliyat. 5-Mavzu: Bilish jarayonlari. Sezgining psixologik mohiyati. 6-Mavzu: Idrok haqida tushuncha. 7-Mavzu: Diqqat psixologik jarayon sifatida. 8-Mavzu: Xotira.Xayol va tasavvur haqida tushuncha. 9-Mavzu: Tafakkur va nutqning psixologik mohiyati. 10-Mavzu: Shaxsning ichki regulatsiyasi. Ehtiyoj va qiziqishlarning psixologik tasnifi. 11-Mavzu: Shaxsning ustanovkasi, e'tiqodi va dunyog'arashi. Motiv va motivatsiya. Iroda. 12-Mavzu: Shaxsning hissiy holatlari. Emotsiya va Hissiyot. 13-Mavzu: Boshqaruv psixologiyasida rahbarlik psixologiyasi. Rahbar shaxsi 14-Mavzu: Shaxsning psixologik xususiyatlari. Temperament. Xarakter. 15- Mavzu: Qobiliyat-individual psixologik xususiyat sifatida. <p>IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar</p> <p>Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Umumiy psixologiya fanining taraqqiyot bosqichlari predmeti va asosiy vazifalari.
---	--

	<ol style="list-style-type: none"> 2. O'zbek, rus va xorij psixolog olimlari psixologik qarashlari. 3. Ong tuzilmasi to'g'risida tushuncha. 4. Odam psixikasining paydo bo'lishi va taraqqiyoti. 5. Shaxs to'g'risida umumiy tushuncha. 6. Shaxsning, hissiy, irodaviy sohasi va hissiyotlar haqida 7. O'qish faoliyati, uning komponentlari va psixologik xususiyatlari. 8. Sezgi psixik jarayon sifatida 9. Sezgi qonuniyatlari bo'yicha mulohazalar. 10. Idrokning ta'rif va uning xususiyatlari 11. Psixikaning felenetik taraqqiyoti 12. Diqqatning rivojlanishi va diqqat faoliyatining zaruriy sharti. 13. Xotira, xotiraning nerv fiziologik asoslari. 14. Faoliyatning interiorizatsiyasi va eksteriorizatsiyasi. 15. Mehnat faoliyatining psixologik xususiyatlari. 16. Tafakkur rivojlanish xususiyatlari, inson intellektual taraqqiyotida tafakkur o'rni. 17. Nuq rivojlanishi haqida mulohazalar. 18. Tasavvur va uning talaba faoliyatidagi roli. 19. Xorij psixolog olimlarining hayol to'g'risidagi fikrlari 20. Hayolning psixobiologik rivojlanishi. 21. Shaxsning ijtimoiylashuvi. Ijtimoiy ustanovkalar 22. Psixologiyada qiziqishning turlari va darajalari. 23. Ehtiyojlar faollikning manbai sifatida 24. Temperament tipiga mos juft tanlash- oilaviy munosabatlar mustahkamligi omili sifatida 25. Nerv sistemasi va temperament 26. Ta'limga ijobiy motivlarni shakllantirish 27. Inson xarakteri va shaxs kamoloti 28. Qobiliyatning tuzilishi 29. Qobiliyat ierarxiyasi va rivojlanishi haqida mushohadalar. 30. Xorij psixolog olimlarining psixologik qarashlari
3.	<p>V Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar)</p> <p>Fanni o'zlashtirish natijasida talaba:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Umumiy psixologiya fanining asosiy tushuncha va terminlarini bilishi, farqlashi va tushuntira olishi lozim. Jumladan, psixik jarayonlar, psixik holatlar, psixologik xususiyatlar haqidagi bilimlarni egallashi ularni <i>tanislay olishi shart</i>; - Umumiy psixologiya fanining mazmuni, mohiyati, psixik taraqqiyot jarayoni, psixik rivojlanishga ta'sir ko'rsatish mexanizmlari va qonuniyatlarini, psixik rivojlanishning <i>asosiy xususiyatlarini bilishi va ularidan foydalana olishi</i>; - Talaba shaxsdagi bilish jarayonlar va ruhiy holatlarning yuzaga kelish mexanizmlarini, qonuniyatlarini bilishi, shaxsning tashqi omillar ta'siriga berilishiga doir bilim va <i>ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak</i>. - Axborotlar tezligini anglashi, o'z-o'zini boshqara olishi, o'zaro ta'sir etish va

	<p>hamkorlikda ishlashni bilishi va ularidan foydalana olishi psixologiya faniga oid adabiyotlar bilan ishlash <i>ko'nikmasiga ega bo'lishi kerak</i>.</p>
4.	<p>VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ma'ruzalar; • Keys-stadialar (amaliy muammoli vaziyatli keyslar); • Bumerang texnologiyasi; • Krafik organayzer va jadvallar; • Babs-munozara, davra subbtlari; • Kichik guruhlarda ishlash; • Taqdimotlarni qilish; • Psixologik treninglar; • Jamoa bo'lib ishlash va himoya qilish uchun loyihalalar
5.	<p>VII. Kreditlarni olish uchun talablar:</p> <p>Umumiy psixologiya faniga tegishli fenomenlarni bilish, mazmun va mohiyatini ochib bera olish, umumiy psixologiya fanining prinsiplari (qonuniyatlarini) bilish, mazkur kursda olingan nazariy bilimlarni hayotiy vaziyatlarga to'g'ri tatbiq eta olish, mustaqil mushohada yuritish, dars jarayonlarida faol ishtirok etish, joriy va oralq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni belgilangan muddatlarda bajarish, mustaqil ta'lim mavzusi bo'yicha adabiyotlardan ma'lumot yig'ish, o'rganish, tahlil qilish va taqdim etish, yakuniy nazorat bo'yicha test topshiriqlarini</p>
6.	<p>IX. Asosiy adabiyotlar</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. G'oziev E.G. Umumiy psixologiya. Toshkent. 2010 2. G'oziev E.G. Ontogenez psixologiya. Toshkent. "Noshir" nashriyoti 2010 3. David G. Mayers Psychology, USA, 2010. 4. A. Shamsheva, R.N. Melibaeva, X. Usmanova, I. Haydarov. Umumiy psixologiya. T. 2018 5. Z.T. Nishonova, N.G. Kamilova, N.I. Xalilova, D.U. Abdullayeva Taraqqiyot psixologiyasi va differensial psixologiya. Toshkent. "Innovatsiya-Ziyo"-2020 <p>Qo'shimcha adabiyotlar</p> <ol style="list-style-type: none"> 6. Ivanov F.I., Zufarova M.E. Umumiy psixologiya. T., 2008 7. Masara Ibuka. Uchdan keyin kech. T-2020. "Akademnaht" 8. ROSIE M. SPIELMAN. Psychology. © 2017 Rice University 9. Yuldashev S.R. Ijtimoiy psixologiyadan masalalar to'plami. T. 2012. 10. Karimova V.M. Ijtimoiy psixologiya va ijtimoiy amaliyot T. 2000 <p>Axborot manbaalari</p> <ol style="list-style-type: none"> 8. www.expert.psychology.ru 9. www.psychology.all.ru 10. www.psychology.net.ru 11. www.koob.ru

7.	Samargand davlat chet tillar instituti tomonidan ishlab chiqilgan va institut Kengashining 2023-yil “ <u>30</u> ” <u>08</u> ” dagi “ <u>1</u> ”-sonli bayoni bilan tasdiqlangan.
8.	Fan/modul uchun mas’ullar: B.Normo’minov - SamDChTI, “Gumanitar fanlar va axborot texnologiyalari” kafedrasi o’qituvchisi.
9.	Taqrizchilar: O.S.Qodirov - SamDU “Umumiy psixologiya” kafedrasi mudiri psixologiya fanlari bo’yicha falsafa doktori (PhD) S.T.Yuldasheva – SamDChTI “Gumanitar fanlar va axborot texnologiyalari” kafedrasi dotsenti